

²⁰⁴
~~219.~~ hist. germ. Spec.

IΣΤΟΡΟΥΜΕΝΑ
^{DE}
ACTIS ET FATIS
GEBHARDI TRVCHSESSII
ARCHIEPISCOPI ET ELECTORIS COLONIENSIS
INFAVSTI MARITI
IVSSV
AMPLISS. FACVLTATIS PHILOSOPHICAE
MODERATORE
IO. DAVIDE KOELERO
HISTOR. AC POLIT. P. P.
DOMINO PATRONO AC PRAECEPTORE AETERNVM
DEVENERANDO
DISPVNTATIONI INAVGVRALI
PRO
LEGITIME OB'TINENDO MAGISTERII HONORE
D. XVIII Ivnii A. O. R. MDCCXXIII HABENDAE
PVBLICE EXHIBITA
AB
ELIA GOTTLIEB Dieterich VLMENSI.

ALTORFII, RECVS. IMPENSIS STEPHANI GREBNERII. CLOCCXLV.

Athen. Inv. Vol. 1. Colon. (8)

IΣΤΟΡΥΜΕΝΑ
DE
ACTIS ET FATIS GEBHARDI
ARCHIEPISCOPI ET ELECTORIS
COLONIENSIS.

§. I.

Amiliam Baronum et Dapiferorum *Familiae*
de Waldburg, ex Dynastis de Than
in Algouia ortam, inde ab antiquissimis
temporibus nobilissimis semper
in Imperio Romano-Germanico an-
numeratam fuisse, vel ex eo constat,
quod Dapiferatus officium palati-
tinum a Ducibus Sueviae prae aliis accepit, et hoc
denique cum Dapiferatu Imperii, ex gratia Ludouici,
Comitis et Electoris Palatini et Imperii Archidapiferi,
extincto Seleneciorum stemmate, A. 1538 commu-
tauit ^{a)}, a quo etiam officio, iure haereditario omni-
bus

A 2

bus ex hac familia inherente, nomen Germanicum Truchsessorum illis datum est. Testantur quoque de familiae huius, in Suevia potissimum longe lateque propagatae, et A. 1618 in Comitum S. R. I. ordinem restitutae, celebritate duo summa inter Christianos capita, Imperator b) scilicet et Papa c) Roman. multi- que historici d), quae uero nunc altius indagare nostri non est instituti.

a) vid. Besoldus *in Thesauro*, voce *Erbämter* p. 226. Wagenseil. *de Officialibus & Subofficialibus Imperii* c. 13. Ludvig T. III. ad A. B. p. 781. b) v. *Replica a Legatis Caes. Gebhardo data, quae reperitur in den Beylagen seines Ausschreibens* p. 82. c) v. *Literae Papae Gregorii XIII. ad Gebhardum missae, ibid. p. 65.* d) v. Crusius *in Annal. Suev. L. II. P. III. c. 20. p. 122.* Bucelinus *in Germ. Stemmatogr. T. II. et IV.* Spener. *in opere Herald. L. II. c. 117.* Illustr. Imhofius *in Notitia Proc. Imp. L. VII. c. 18.*

§. II.

Gebhardi Ex hac itaque tam illustri gente oriundus erat *natales et studia* Gebhardus noster, natus quippe A. 1547 e) die 10 No- uembr. Patre Guilielmo, S. R. I. Dapifero et Barone Walburgico, Domino in Scheer et Trauchburg, viro ex variis Legationibus, sub Imperatoribus Carolo V. et Maximiliano II., in Hispaniam, Galliam, Poloniā etc. suscep̄tis, imprimis celebri f); Matre vero Iohanna, Filia Friderici, Com. de Furstenberg, ex Anna, Com. de Heiligenberg et Werdenberg, quae familia hodie- num maximis honoribus condecorata floret vigetque. A tantis vero Parentibus quin Gebhardus noster in om-

ni-

nibus, quae ipsum decebant, rite fuerit educatus, informatoribusque, incertum tamen quibus, idoneis traditus, non est quod dubitemus. Maturè autem eundem ex Familia Parentum exiisse, et in conspectu, vel potius sub inspectione Patruelis sui, Ottonis Truchsessii, Cardinalis et Episcopi Augustani ^{g)}, tum propter internecinum erga Protestantes odium, tum etiam propter fundatam A. 1564 Academiam Dillensem etc. inter suos celebratissimi, literis imbutum fuisse. ex ante ci-tata Pontificis Rom. Epistola discimus. Ita vero in priuata quasi hac informatione, cuius ulteriori notitia plane destituimur, profecit, ut addiscendis variis linguis, Latina nempe, Gallica et Italica, euoluendis item historiis diuersarum gentium, et aliis, quibus iuuenilia ingenia exercentur, artibus ac scientiis indagandis, tempus suum haud inutiliter impendisse visus fuerit. Quibus fundamenti loco positis, deinceps uarias Europæ Academias adiit, in Germania, Gallia et Italia, et primo quidem Ingolstadii, dein Dillingae, postea Biturigis, porro Bononiae, ac tandem Romæ literis atque scientiis operam dedit ^{h)}, non sine optimo successu, de quo summae, ad quas postea electus est, dignitates testimonium non adeo spernendum præbent.

- e) v. Lic. Io. Scheidi Parentatio in Exequiis Gebh. Argentinae habita, quae una cum Concione funebri a Pappo recitata, et Programmate Rectoris Argent. ac Progonologia A. 1601 publicata est in qt. p. 38. f) v. Progr. Arg. ibid. p. 37. g) Plura de hoc virc vid. in Corbiniani Hamm Hierarchia Augustana P. I. c. VI. sect. VI. p. 338. seqq.
h) v. Conc. funebr. Progr. et Parent. 22. 32. 39.

§. III.

*Dignita-
tes Eccle-
siasticae.*

Post absolutum itaque studiorum curriculum et rerum praeclararum suppellectilem comparatam, ad patris lares rediit, ac opera et auctoritate patrui, Ottonis Cardinalis, ob merita in Rempublicam Germaniae praeclari, statim A. 1562 Canonicus Augustanus ⁱ⁾, A. 1567 Argentoratensis, itemque Coloniensis, sed incertum quo anno, factus, atque ad summas dignitates promotus est. Nam A. 1574 in spectabilem Collegii Argentoratensis Decanum ^{k)} cooptatus, A. 1576 Praepositus Augustanus ⁱ⁾ creatus, et denum ad supremam in Germania dignitatem Ecclesiasticam, nempe ad Archi-Episcopatum et Electoratum Coloniensem rite quidem, at non sine maximis difficultatibus, electus est. Nam abdicauerat sese sponte Paderbornensi Episcopatu et ArchiEpiscopatu Coloniensi die 13. Sept. A. 1577 Salentinus, ex Isemburgicorum Comitum familia prognatus, ultimus quippe suae stirpis, ac Antoniam Guilielmam, Areimbergicam Comitem, matrimonio sibi iunxerat, nulla interim in Dioecesi Coloniensi siue Religionis, siue alias cuiuscunque rei mutatione vel facta, uel tentata. ^{l)} Multi itaque, ut solet fieri, summam hancce dignitatem ambire et quoquis modo, ut eandem obtineant, anniti coeperunt: inter quos praecipui ^{l)} erant Ernestus, Alberti Bauariae Ducis filius, Episcopus iam Leodienensis etc. item Fridericus, Dux Saxo-Lauenburgicus, Chori Episcopus Coloniensis est noster Gebhardus. Dum vero quilibet ex his Capitulares fauentes sibi reddere studet, Collegium in partes scinditur, et sic Gebhardus

dus, ope praesertim Nuenarii Comitis, Hermanni, non *m*) sine contradictione aliorum, a pluribus eligitur, die 5 Decemb. 1577. *n*) Exinde ergo cur postea duos hosce aemulos adeo infensos sibi habuerit, discere licet. Pontifex autem Rom. ob Ottonis, Patrui, de re pontificia optime meriti, recordationem, ratam habuit die 14 April. A. 1578 eius electionem, quo fauore permotus Gebhardus sacerdotio statim se iniciari fecit, *o*) cum paulo ante inspiciens arcum triumphalem Annae, Austriacae, Antwerpiae, ex delapsis in suum galerum insignibus Coloniensis non vanum futurae dignitatis omen accepisset. *p*)

i) Corbin. Khamm. *l. c. c. VIII. Classe II.* p. 533. *k*) Progr. Rect. Arg. *l. c. p. 33.* *l*) Thuanus *l. c. et L. LXV. ad a. 1577.* p. 216. *Thuanus postea hunc Salentinum Com. Ienburgicum in thermis Alsaticis ex fenestra cum uxore prospicientem ostendit Hub. Languetus, & subridens ab eo perio cum percontatus est, an, si optio daretur, feminam hac specie contra Coloniensem Pontificatum aestimaturus esjet?* uti ipse refert Thuanus in uita sua *L. II. p. 1176.* Lundorp. Contin. Sleid *T. II. L. XXII. ad a. 1582.* p. 500. *m*) v. Epistola Papæ *l. c. n*) parent. *l. c. p. 39.* Isselt. *L. I. de Bello Colon.* p. 6. *o*) Isselt. *l. c. p. 8. et 11.* *p*) Fam. Strada de *Bello Belg.* *L. V. p. 313.*

§. IV.

Non diu adeo autem quieta Pontificatus sui possessio- *Furtiuus*
ne, sua culpa, fruebatur Praeful noster. Non ita mul- *amor.*
to post enim, gliscentibus inter ipsum et Senatum Co-
loniensem, propter res non magni momenti, odiis,
q) ipse

q) ipse postmodum maximis et omnimodum interitum episcopatui minantibus turbis occasionem dedit, dum moliri nouas res, totumque Dioeceseos suae faciem immutare sibi intempestive proposuerat. Cuius rei causam atque originem, si paullo altius, absque ullo praecidio, repetamus, ex insano quodam et plane illicito *amore* initium omnium, quae subsecutae sunt, turbarum deriuare non veremur, vnanimi fere scriptorum testimonio et ipsius quoque Gebhardi haud adeo obscuro indicio r) suffulti. Contulerat scil. sese Gebhardus Anno 1579 Coloniam, componendae pacis inter Regem Hispaniae atque ordines Belgii foederati a Caesare constitutus arbiter; Cumque sub idem tempus solennis supplicatio indicta Coloniae esset, magna, ut fit, hominum multitudo eo confluxit, s) interque eos etiam Agnes, Iohannis Georgii, Mansfeldii Comitis, ex Catharina, pariter Mansfeldica, Filia, eximiae pulchritudinis, et Girreshemiensis Canonica, cum Sorore Maria, que Petro Ernesto, Baroni Crichingensi, coniux destinabatur. t) Forte autem eo ipso tempore quidam Hieronymus Scotus, (Scotinum alii vocant) Parmensis, notum per malas artes nomen, et forte idem ille, qui postmodum etiam Annam, Ducis Saxo-Coburgici, Ioh. Ernesti, Coniugem, et magni illius Electoris Sax. Augusti filiam, hisce suis beneficiis ad adulterium cum ipso et Lichtensteinio quodam commouerat v), Coloniam venit, inque familiaritatem Gebhardi, ob vana studia, crebras commissationes, vagamque libidinem iam male audientis, adscitus, praeftigiis suis ipsum oblectans, quodam die ab epulis et vi-

no

no incandescenti, remotis arbitris, pollicetur, se in speculo, quod illic erat, imaginem formosissimae pueriae, tunc Coloniam profectae, representaturum, statimque Agnetis facies comparens, Gebhardi oculos euerberauit. x) Exarsit scilicet ad illum aspectum Praeful, et exinde Agnetem inuisere, ad se inuitare, ac longe familiarius y), quam Episcopum ac puellam decebat, solus solam adhibere coepit. Equidem non difiteor, non omnes Scriptores idem plane amoris istius initium recensere, et in primis id, quod de nigromantico attuli, ad fabulas vulgi referre; interim tamen id etiam non negant. Constat etiam non insolitum eo tempore fuisse, ut quaelibet fere Aula istiusmodi praestigiatores ad oblectamentum Principum aluerit. Congruit quoque chronologia, qua sub idem tempus Scotum istum plura malignae suae artis specimina hinc inde dedisse nouimus. z) Quiquid vero huius sit, in hoc tamen omnes conueniunt, fuisse Gebhardum amore Agnetis misere captum et propter nimiam cum illa familiaritatem merito suspectum: idque prius, quam de mutanda Religione, aut concedendo libero Religionis exercitio quicquam auditum fuit. Ne vero quis de huius rei veritate dubitet, amoris huius turpis initia accuratius ita referuntur. Visa Agnete Coloniae, statim quidem exarsit Gebhardus, occasionem autem eadem potiundi ipsi praebuit aduentus tortissimi Herois, Petri Ernesti, Com. Mansfeldii, qui ad Agnatos in Thuringiam proficisciens, et Bruelam, palatio pontificali nobilem, transiens, omni honoris pompa est exceptus a Gebhardo, occasionem simul

B

ar-

arripiente post coenam hospitalem Agnetem, salutantem Agnatum, die 16 Dec. A. 1579 in cubiculum ducenti, parumque relutantem deuirginandi. a) Postea furtiui amores cum latitante nobili concubina in variis arcibus Praefulsi continuati fuerunt vsque ad A. 1583.

q) Chytraeus in *Saxonia L. XXVI.* p. 725. r) *de quo paullo inferius* p. 6. s) Fam. Strada. l. c. L. V. p. 309. t) Thuanus l. c. Chytraeus l. c. Fam. Strada l. c. v) v. G. P. Hoens Sachsen Coburgische Hist. ad a. 1593 L. II. p. 216. x) Isselt et Fam. Strada LL. cc. y) Thuanus l. c. Lundorp. l. c. p. 500. z) v. Mart. Delrio in *Disquisitionibus Magicis L. II. Qu. XII.* p. 143. n. 6. et L. IV. c. 2. p. 531. a) Isselt L. I. p. 12. 13. ex ore cubicularii Gebbardi et pedissequae Agnetis haec refert.

§. V.

Haec vero res non incertis rumoribus demum ad *Consilium Fratres Agnetis, Hoierum Christophorum I., Petrum Ernestum II. et Iobum II.* delata, acriter ipsos commando et retinendis mouisse dicitur, vt maculam familiae illatam utriusque sanguine deleturi fuissent b) nisi Gebhardus se, repudiatus Colonensi Ecclesia et remisso septemuiratu Agnetem sibi Coniugem c) assimiturum initio Anni 1582 promisisset. Postea vero paullo solicitius haecce animo voluens, et ab Amicis persuasus, ob angustum praesertim patrimonium, mutauit sententiam, ac de Agnetae in uxorem ducenda pariter ac retinendo Archi-Episcopatu atque Electoratu consilia inire peruersa noxiaque coepit. d) Atque vt hoc eo felicius succederet, demum de mutanda Religione et permittendo subditis Religionis

nis exercitio serio cogitauit, vt scilicet per hoc alios Imperii Principes fauentes sibi, et in tanto, quod moliebatur, negotio, adiutores ficeret.

b) v. Fam. Strada l. c. Isselt l. i. p. 15. c) ipse non disfitetur Gebb. se initio de abdicanda dignitate cogitasse, in seinem Ausschreiben Anno 83. publicato p. 49. und in Bevlagen p. 87. 196. Isselt l. c. d) Lundorp. Cont. Sleid. l. c. Thuanus l. c. etc. etc.

§. VI.

Equidem non nescio, ipsum Gebhardum longe alias, et initi Matrimonii, et mutatae Religionis, causas hominibus persuadere voluisse; in specie tamen quod attinet suum coniugium, non negat, e) sc dono continetiae praeditum non fuisse, et hinc per conscientiam in coelibatu diutius viuere non potuisse, praecipue, quoniam vrserint amici, vt coniugem sibi iungeret; et quia ex scripturae praeceptis pariter ac exemplis, itemque Conciliorum quorundam Decretis, ipsi Iuri Canonico insertis, nec non constanti in Germania usque ad Annum 1070 obseruata consuetudine, qua plurimi Clericorum in Coniugio viuebant, didicerit, hoc neque contra diuina, neque contra humana iura esse, non amplius, quin licitum id ipsi sit, dubitasse. Praecipue vero in producenda causa mutationis in Religione, et in se factae, et aliis, ut idem libere faciant, facultatis datae, magnam Religionis, ac tantum non diuinae ad hoc agendum inspirationis speciem prae se fert. Dicit enim f) se per considerationem Martyriorum durissimorum, quae inde ab initio repurgatae Ecclesiae, multi Protestantium, in variis

variis Europae Prouinciis, immoti subierint, et Confel-
orum imprimis, in Comitiis Augustanis Anno 1530
demonstratae Constantiae, occasionem in hasce res al-
tius inquirendi sumfisse: commouisse ipsum quoque Ex-
emplum Hermanni, Wiedensis, Antecessoris sui, et a-
liorum Episcoporum: confirmasse ipsum Recessum Imp.
de An. 1541 Ratisbonae cusum, quo Episcopi omnes
impiam clericorum vitam, de qua multi iam ante
ipsum conquesti sunt Imperii principes, et omnes
boni, quouis modo reformare iubeantur. Praeterea se
per gratiam Dei et Amicorum quoque instructionem
meliora edoctum, vi conscientiae, diutius in tenebris
versari, multo minus subditis, variis supplicibus Libel-
lis ipsum adeuntibus, liberum Religionis Exercitium de-
negare non potuisse. g)

- e) v. Ausschreiben Gebhardi p. 30. 31. et Ei. ad Papam E-
pistola ibid. in Bevlagen p. 73. add. Pappi Leichen-
Pr. p. 22. f) v. Ei. Ausschreiben p. 20. 25. und
Bevlagen p. 44. seqq. g) v. Gebh. Erklärung in Re-
ligions-Sachen p. 90. der Bevlagen seines Ausschrei-
bens.

§. VII.

Eiusdem
refutatio.

Quis vero ex antecedentibus non videt, haec quoad
maximam partem solummodo ad excusanda et coloran-
da molimina, itemque ad captandos Principes Imperii,
Augustanae Confessioni addictos, fuisse prolata. Quam-
uis enim haec omnia in thesi optima sint verissimaque,
et homine, sed pio atque sincero, non indigna facile-
que contingentia; in hypothesi tamen et applicatione
ad Gebhardum sunt falsissima. Praeterquam enim quod
supra

supra iam ex variis Scriptoribus fide non indignis contrarium plane allatum sit, et ex turbido atque lutulento fonte, qualis impurus iste amor fuit, limpida aqua hauriri nequeat, nemo sane nisi ipse, et verbis saltem, facto contrariis, testimonium hac de re fert; cuius ergo proprium in propria causa testimonium eo minus valere potest. Accedit, quod, dum hic de constantia Confessorum nostrorum in Comitiis Augustanis differit, eo ipso minus sincerum suum animum prodit: notum namque est, et paullo inferius pluribus demonstrabitur, eum nihil minus quam Augustanam Confessionem acceptasse, quam tamen toties crepat, sed dogmatibus pure Calvinianis inhaesisse. Ex quibus ergo facile, quid iudicandum hac de re sit, patet.

§. VIII.

Quoad ultimum vero, quod ex ipsius edicto recentiusimus, scilicet quod subditi Eius liberum Religionis exercitium supplicibus libellis expetierint, non potest negari, hoc reuera factum esse: Verum utrum per conscientiam et veritatis conuictionem tantum id ipsum illis concesserit, et annon hoc modo alios Principes rebus suis fauentiores sibi reddere voluerit, alia est quaestio, ex antea dictis haud difficulter diiudicanda. Ea vero res ita se habet. Supererant tunc temporis in Ciuitate tractuque Coloniensi non pauci hominum coetus, Augustanam confessionem quidem profitentes, reuera b) tamen Calviniana doctrinae addicti, reliquiae sine dubio, sed non satis purae, Reformationis, olim ab Hermanno Wiedensi, Archi-Episcopo Coloniensi, et elogio B. Selnecceri, in Praef. ad Tr. de ritu ordinationis Aposto-

lito, constantissimo veritatis Euangelicae confessore, A. 1543 sinceriori certe et ab omnibus rerum mundanarum illecebris remotiori animo, Melanchtöne et Bucero imprimis consultoribus, successu non admodum felici, tentatae i); quae post Eius abdicationem conseruatae aliquantis per, ast Caluinianis erroribus infectae, ad tempora usque Gebhardi permanerant. Carentes autem, ex interdictis tam Capituli, quam Senatus Coloniensis, libero et publico Religionis exercitio, instigati a Nuenario Comite A. 1582 novo libello supplice a Magistratu id impetrare conati sunt. Spe autem sua frustrati, Principum Protestantium intercessiones efflagitatas pro scopo obtinendo, sed iterum frustra, adhibuerunt. Tandem cum neque illis liceret frequentare conciones Zachariae Vrsini in proxima villa Mechterensi, Nuennarii, non amplius ad Senatum et Capitulum, sed recta ad Praesulem Gebhardum, cuius animum in fide Catholica nutantem iam exploratum habebant, pergunt, traditisque literis, causae suae afflictæ non obscurum patrocinium nacti sunt. k)

b) v. Lundorp. *Cont. Sleid. l. c.* i) *Historiam hanc pluribus tradit Seckendorff in Histor. Lutheranisi L. IV. §. 32. p. 2201. Editionis germ. quam maxime Reverendus Dn. Cognatus noster ELIAS FRICK, Ecclesiastes Vlmenfis, multis additionibus auctam, adornauit. In compendio vero illam vide in maxime Reuerendi Dn. IOH. CASP. FLINCKII, Ecclesiastis Vlm. et in Gymnasio, quod ibi floret P. P. nostri olim Praeceptoris summe deuenerandi, furz gefasster Reformationis-Historie c. X. p. 598. k) Isselt p. 17. seq. et p. 36. ubi Libellus supplex Protestantum ad Gebh. d. d. 18. Sept. A. 1582.*

§. IX.

§. IX.

Interea rūmōr de Gebhardi consilio retinendi dignitatem pontificiam, etiam in coniugio, cum Agneta initia Mansfeldica paullatim diuulgabatur, cum Gebhardus simulate *l)* profectionem ad Comitia Augstana adornans, in Westphaliā potius iter flecteret, et ad prosequendos suos conatus, vel inuito capitulo, vim atque arma compararet: Legatis autem ad Comitia missis in mandatis dederat, ut prouiderent, num libertatem Religionis et concessionem Matrimonii, citra Praesulatus iacturam, bona statuum Imperii venia, impetrare possent. Metuentes vero Capituli sodales ne forte Protestantium animos in partes suas petraheret Gebhardus, et ipsi Legatum, Fridericum, Chori Episcopum, eo ablegant, qui causam Capituli contra Archi Praesulem strenue egit. Quia vero hoc modo non satis tutos sese arbitrabantur, externa quoque auxilia, vna cum Senatu Coloniensi, conquirere, et Guilielmum Cluensium Ducem solicitare coeperunt, qui etiam, vt et Alexander Farnesius, Philippi Regis Hisp. in Belgio supremus Dux, operam suam, et posterior quidem vltro, detulere. Gebhardus vero, istarum rerum non plane ignarus, cogitauit de Bonna pro securitate sua intercipienda, quod etiam collectis in Westphalia militum copiis d. 4. Nou. Anno 1582 feliciter successit. Cumque antea tantum ad defendendos, a discurrentibus in vicinia bellantium copiis, limites militem se coegisse affirmasset; postea tamen, armata militum manu stipatus, apertius declarat *m)*, sibi compertum esse, insidias aduersum se Collegium moliri. Ad quae Sodales itidem

itidem aperte respondent, nihil se fide sua indignum cogitare, sed ipsis modo videndum esse, ne quid indignum conditione sua moliatur Archi. Episcopus; ubique enim spargi, eum de uxore ducenda cogitare et statum Religionis mutare velle; quae si vera sint, frustra cum fidem suorum desiderare: aut ab ipsis auxilia expectare. n)

l) Isselt l. c. p. 44. 47. Thuanus l. c. p. 47. Lundorp. l. c. p. 501. m) v. Ausschreiben Gebh. p. 8. seqq. und Beylegen p. 32. seqq. n) Thuanus ac Lundorp. ll. cc.

§. X.

*Auxilia
utriusque
partis.*

Et haec sunt turbarum istarum funesta initia, quae indies magis atque magis augebantur, dum utriusque parti per promissionem externi auxilii animus crescebat. Non enim et Gebhardo, et Collegio, ac qui cum eo faciebat, Senatui Coloniensi, sui deerant defensores et adiutores. A partibus Gebhardi stabant imprimis Ioh. Casimirus, Comes Palat. Rheni o) fidus ipsis assecula, et per hunc etiam Elector Palatinus; item Elector Brandenburgicus ac Elector Saxoniae p), vt et Episcopus Bremensis q), et alii Status, qui tum apud Caesarem, tum etiam apud Senatum atque Collegium Coloniense, sed verbis magis (excepto Ioh. Casimiro, qui maximam ipsi praestabat operam) quam re ipsa r), Gebhardi causam agebant: maiori vero animo, sed eo minoribus etiam viribus, ipsum adiuuabant Comites quidam s), imprimis Nassouii et Nuenarius, in tractu Coloniensi aut vicinia viuentes, et nonnulli, licet admodum pauci t), ex ipso Capitulo; sunt etiam, qui Gebhardum cum Duce Alenconio, Gallo, pactum iniisse dicunt, id quod vero constantissime negat. n) Suasit tamen Philippus Mornaeus Plessiacus Henrico III, Regi

gi Galliae, vt se hisce turbis quoque immisceret, atque in odium Domus Austriacae Gebhardo suppetias ferret; praeualuerunt autem apud eundem Religionis Catholicae rationes. x) Collegii vero partibus fauebant Gregorius XIII, Papa Rom., qui peculiari quoque et amica fatis Epistola y) Gebhardum a proposito reuocare studuit; item Rudolphus II Imp., qui et ipse non vna vice Legatos ad dehortandum Gebhardum, simul vero etiam ad confirmandum in moliminibus suis aduersus Praesulem Capitulum, misit z), Episcopus quoque Leodiensis, Ernestus, Bauarus a); Parmensis atque Cliuensis Duces b) etc., qui quoquis modo causam eorum tuebantur.

- o) v. Ausschreiben, quod A. 83. publicauit, mit vielen Beyleggen. p) horum Instructiones Legatis datus et Literas ad Collegium et Status Colonienses vid. in den Beyleggen des Ausschreibens Gebhardi, n. II. III. VI. VII.
- q) Ei. Protestatio ad Collegium vid. ibid. n. XXXV.
- r) v. Ausschr. Casim. p. 48. und Beyleggen p. 48. s)
- v. Thuanus l. c. p. 449. t) Adolphus scilicet Solmensis Comes, et Baro Winnebergenfis, Johannes; cum quibus etiam rixas habuit Fridericus, Chor-Episcopus Colon. in ipso Capitulo, v. Epistola Augusti Elect. Sax. ad Frid. Chor-Episc. in Beyleggen zum Ausschreiben Gebb. n. VII. p. 63. u) Refutationem huius famae vid. passim in Ausschr. Gebb. und Beyleggen. conf. Surius in Comment. Rerum in orbe gestarum, ad A. 1582. p. m. 1073. x) v. Memoires de Plessy Mornaei, T. I. p. 361. y) quam vid. n. VIII. p. 65. der Beyleggen zum Ausschr. Gebb. z) Instructiones vid. in Beyleggen zum Ausschr. Gebb. n. XI. XIII. conf. Casim. Ausschreiben passim, praesertim p. 41. seqq. a) vid. Epist. Casimiri ad Ernestum in den Beyleggen an sein Ausschr. n. XVI. p. 82. b) v. Thuanus l. c. p. 447.

C

§. XI.

§. XI.

Gebhardi Atrocior vero huius belli Coloniensis flamma erupit
mutatio in A. 1583, postquam Gebhardus publico scripto die 16
Religione Decembris A. 1582 suam a Pontifica Religione disces-
et coelibatu, probatur et im- fionem *e)* professus erat, et paulo post peculari edicto,
probatur die 16 Ianuar. 1583 *d)* publicato, omnibus liberum Re-
ligionis Euangelicae Exercitium indulserat. Quae quidem
res in se minime culpanda erat : iure namque prouoca-
re in hoc edicto poterat ad humillimas subditorum suo-
*rum preces *e*), quibus id ipsum maximopere expetebant,*
*et ad intercessiones *f*) aliorum Statuum Imperii: neque*
etiam hoc pax Religiosa aut vlla alia constitutio Imperii
impediebat ; quin potius per hanc pacem facultas mu-
tandi Religionem omnibus conceditur. Verum quando
solummodo per conscientiam et misericordiam suam,
itemque per commendationem aliorum, ad hoc agendum
impulsum se fuisse dicit, id quidem sincera mente ipsum
fecisse minime credendum, commoda potius priuata
eum spectasse, supra iam obseruatum a nobis est. Prae-
ter illa enim, quae dicta iam a nobis sunt, id potissimum
de minus sincera eius mente nos conuincit, quod et in
hac declaratione, et alibi saepius, profiteatur, se Au-
gustanae Confessioni addictum esse, cum tamen abun-
de constet, Caluiniana dogmata ipsum secutum esse;
quemadmodum ex Ministris non tantum, quos apud
se habebat, praecipue Zacharia Vrsino, homine sine
*dubio Caluiniano, sed etiam ex testimonio aliorum *g*)*
id patet. Imo ipse Gebhardus indicium non adeo ob-
scurum huius rei prodit, quando in Instructione Le-
gatis

gatis suis ad Collegium data, postquam Reformationem
Antecessoris sui, Hermanni, fundamenti loco a se po-
sitam esse dixerat, haec statim subiicit verba b); Da-
durch gleichwohl wir uns oder andern der Augspur-
gischen Confession zugethanen Ständen ferner Ver-
besserung oder Aenderung der Kirchen-Ceremoni-
en, so fern dieselbe über kurz oder lang, zu Christ-
licher Erbauung, vermög Gottes Worts, nützlich
und nöthig erachtet würde werden, nicht benommen,
sondern hiemit ausdrücklich fürbehalten haben wol-
len sc. Sed ea erat tunc temporis hominum Caluinia-
norum vbiique fere vsicata calliditas, vt, quoniam non
facile in Imperio tolerabantur, (quod demum in pace
Westphalica obtinuerunt) Augustanae Confessionis spe-
ciem mentiti fuerint, vt hoc modo Religionis liberta-
tem retinerent. Praeter haec vero, quod tantam in Reli-
gione mutationem fecit, matrimonium quoque suum,
quod antea iam clam stipulatum diximus, nunc ipse con-
summauit et euulgauit, dum sc. magna cum pompa
die 2 Febr. A. 1583 publicas nuptias celebrauit i) et si-
mul in retinenda Archi-Episcopali et Electorali dignita-
te animum obfirmauit. Licet vero neque matrimonium
cius, simpliciter et in se consideratum, improbemus,
imo potius, ex S. Scriptura edocti cuilibet hoc con-
cessum esse merituo statuamus; adeoque etiam a muta-
tione Religionis et coniugio prohiberi ipsum nullo iure
potuisse asseueranter dicamus; tamen quod in statu E-
piscopali constitutus et in eodem permanens hoc facere
potuerit, constanter negamus; et quidem ex ea potissi-
mum ratione, quia in Pace Religiosa expressa clausula

C 2

Art.

Art. XVIII. cautum est, vt, si quis Episcopus aut Clericus utriusque, et Protestantium, Catholicorum, Religionis, confessionem suam mutauerit, is Episcopatu aut officio Ecclesiastico decedere cogatur: quod etsi in se minus iustum et maximum propagationis Euangelicae Religionis impedimentum sit, tamen quia hac stante conditione Pax Religiosa facta, et a Nostris quoque subscriptione firmata est, non videmus, quomodo contra articulum huncce, sine graui laesae fidei crimine, aliquid audere quis posit. Admodum quidem operosi in eludenda hac clausula sunt Gebhardus et Ioh. Casimirus ^{k)}, praesertim quia contra illam toties protestati fuerint Augustanae Confessioni addicti, adeoque etiam citra suum consensum insertum hoc fuisse testati sinc; verum quod semel factum est, non amplius potest retrahi, et sic, si vel centies protestatio facta fuisset, non tamen propterea subscriptio deletur, quae omnes merito obstringit. Obstabant deinde, praeter Reseruatum istud Ecclesiasticum, Gebhardo pacta et conuentiones Dioecesos, ab eo post electionem approbatae et iureiurando confirmatae, in quibus sancitum fuerat: nullum Praefulem habiturum potestatem aliquam in Religione mutationem, Catholicae Ecclesiae contrariam, siue per se, siue per suos faciendi, vel admittendi, vel matrimonium ineundi, absque dignitatis cessione. ^{m)} Provocat etiam Gebhardus saepius ad exempla aliorum Episcoporum, qui idem plane, et sine omni contradictione, tentauerint ac perfecetint; verum cum non indicet, quinam in specie isti fuerint, nobisque exemplum Reformationis alicuius, a tempore Pacis Religio-
fac

sae A. 1555 cuse, vsque ad haec tempora, ab Episcopo susceptae, non sit cognitum, crediderim potius ad antiquiora tempora illum respexisse; quae vero hic locum plane non inueniunt.

c) vid. *Edictum Gebhardi apud Isselt. L. I. p. 19.* d) quod vid. in den Beylagen des Ausschr. Gebhardi n. XV. p. 90. e) quas vid. ibid. n. XXXII. pag. 212. f) has vid. ibid. n. XX. p. 116. g) vid. Lundorp. l. c. p. 506. Thuanus L. LXXVI. p. 446. Leichenpr. p. 24. Isselt. L. I. p. 81. h) p. 48. der Beylagen an das Ausschreibens Gebhar. i) vid. Thuanus L. LXXVIII. p. 490. Lundorp. l. c. L. XXIII. p. 521. Parent. l. c. p. 41. Surius l. c. p. 1075. Isselt L. II. p. 160. k) in beeder Ausschreiben, Gebhardi quidem p. 34. seqq. Casimiri vero p. 30. seqq. l) vid. Schriffl. Erklärung des Thum-Capitels an die Stände Augspurg. Confess. in den Beylagen zum Ausschr. Gebb. n. XXI. p. 124. coaf. Obrecht. in Diss. de Reservato Ecclesiastico p. 11. et Schilterus in libro de Pace Relig. c. V. §. 3. et 5. m) vid. Isselt L. II. p. 142. hinc Canonici in Responstone ad Gebb. in Eiusd. Edicti Beylagen n. XXI. p. 124. dicunt: Gesetz, daß in diesem Fall der Religions-Fried nicht statt hätte, -- so würde doch solche -- Neuerung gemeinen beschriebenen Rechten und des Erz-Stifts Köln mit gemelter geschwörner Erbland-Vereinigung und Thro Churf. Gn. Gelübden und Ahyden zu wider seyn se.

§. XII.

Maiori vero cum fiducia Gebhardus ab imputatione illa, frequenti quidem, sed omni prorsus fundamento destituta, liberari potest, qua scilicet ipsum hoc modo Archi Episcopatum et simul etiam Electoratum plane se

C 3

*Liberator
idem ab
imputa-
tione secu-
tarisatio-
cu-
nis.*

cularem et haereditarium reddere in animo habuisse putant. Praeterquam enim quod nullo satis idoneo indicio hoc possit probari, et mera adeo, ast quam incerta, coniectura sit, inuidiae ipsi creandae gratia ab hostibus suis excogitata, et ab omnibus quoque ita prolata, ut non sine formidine oppositi hoc asserere videantur; ipse sane toties contra hoc ipsum protestatus est, ut merito fides ipsi hac in re sit habenda. Quin non possum non ipsa Eius verba, emphatica satis, et lingua quidem, qua prostant, germanica, in der Erklärung in Religions-Sachen ^{z)} heic apponere; ita uero inquit: Damit unserer selbst Person halben, auf dem Fall, wo wir uns, nach Schickung des Allmächtigen, in den Ehestand zu begeben entschliessen würden, niemand uns beschuldigen möge, als ob wir in dem wider die Gebühre einigen Privat-Vortheil zu suchen, oder wider unsern Erz-Stift und Churfürstenthum, unsern Erben zu gutem, etwas unziemliches vorzunehmen gemeint seyn: so thun wir uns hiemit öffentlich und bey der höchsten Wahrheit, welche Gott der Allmächtige selber ist, bezeugen, daß unser Will und Meinung keineswegs dahin gerichtet sey, unsern Erz = Stift auf unsere Erben zu bringen, oder sonst darinn einige verweisliche und zu unserm Privat Vortheil reichende Aenderung vorzunehmen oder einzuführen: Sondern erklären uns hiemit öffentlich, und in Krasst dieses unsers Ausschreibens, daß nach unserm tödtlichen Absterben oder willkührlichen Abtretten unserm würdigen Thum-Capitel seine freye Wahl gelassen werden und bevorstehen, auch

auch auf vorgedachte Fälle, alle jede dieses unsers Erz-Stifts Lehenleute, Landsassen, Unterthanen und Angehörige, bis zu ordentlicher Erwehlung eines künftigen Haupts, niemands andern, es masse sich des gleich an wer da wolle, denn gedachtem Thum-Capitel, als ihrem Erbherrn verpflichtet, verwandt und zugethan, gehorsam und gewärtig seyn: oder denselben ohne vorhergehende ordentliche Wahl, und unsers würdigen Thum-Capitel, altem Herkommen nach, ausdrückliche Erklärung, wer zum Successorn und Nachfolger erwählt worden sey, vor ihren Herrn recognosciren und erkennen sollen, ungehindert einiger Disposition, Säzung oder Ordnung, so durch uns oder jemand's anders, der sey wer er wolle, aufgerichtet, oder dieser unserer Erklärung zuwider fürgenommen werden möchte, denn wir solches jetzt als denn und denn als jetzt, hiemit aufgehaben, cassiret, vernichtet, und annullirt haben wollen, alles in der höchsten und besten Form, und wie solches zum frässtigsten und beständigsten geschehen soll, kan oder mag. Wir auch erbietig und willig seyn, uns hierüber mit unserm würdigen Thum-Capitel und Landschafft, ferner gebührlichen zu vergleichen, und diese Versprechung dermassen zu versichern, daß man sich einigen widerwärtigen Vorhabens oder Beginnens, weder zu uns noch unsern Erben zu befahren haben solle. Haec si memram aliquam coniecturam non refellunt, nihil plane ad id praestandum erit idoneum, praesertim quia non in hoc saltем loco, sed etiam alibi saepius o) ab ipso et
Eius

Eius Amicis haec talia repetuntur. Si quis vero nobis obiiciat, fieri tamen aliter non posse, quam ut mari-
tati Episcopi Iura Capituli imminuerent eiusque Electio-
ni derogarent, atque possessionem tam amplissimi sa-
cerdotii haereditariam facerent; huic ostendimus Epi-
scopatus Lubecensem et Osnabrugensem, in quibus
Principes Euángelici et coniugati, absque ullo haeredi-
tatis iure, per sola suffragia Capitularium, sibi inuicem
vel soli vel alterna vice ex Legibus Imperii surrogan-
tur.

o) p. 93. der Beklagen des Ausschreib. Casimiri.

*n) of. Beklagen des Ausschr. Gebhardi p. 111. 120. 148. 207.
209. Ausschr. Casim. p. 95. seqq.*

§. XIII.

*Vakuum
composi-
tionis stu-
dium.*

Ad hoc ergo incendium, quod facile toti Germaniae flamas immissurum credebatur, restinguendum multi concurrerunt, sed diuerso admodum studio. Legationes enim tum a Caesare tum etiam ab aliis, imprimis Protestantibus Principibus missae sunt; quae vero dum eam, cui fauebant, partem in proposito magis confirmarunt, oleum potius igni infuderunt. Speciatim quod ad Caesaris tres Legatos, Andream Gailium, celeberrimum postea Camerae Imperialis Assessorem, Iacobum Curtium, et Io. Preynerum, Baronem in Stubing, attinet, illi quidem nomine Imperatoris Gebhardum a tam periculosae aleae negotiis sedulo dehortantur *p)*, simul autem collegium contra ipsum magis concitant, dum non modo gratam Eius repugnantiam

Cae-

Caesari fore affirmant *q*), sed et ipsius et Papae auxilia pollicentur. E contra Protestantes, et praesertim Iohannes Bipontinus *r*) et suo et Electoris Pal. ac Ioh. Casimiri nomine, tum apud Collegium, tum apud Senatum et Status Colonienſes reconciliationem quovis modo quaerunt; quia vero Gebhardum Eiusque facta excusant et approbant, nihil minus, quam quod petunt, impetrant. Saxo quoque et Brandenburgicus pacificas literas ad ordines Dioeceseos Colonienſis scribunt, concordiamque hac moderatione restaurandam censem, si nemo in Dioecesi Religionis ergo amplius molestetur, et Capitulo libera maneat Electio *s*). Sed surdo narrabatur fabula. Conuocauerat namque Capitulum inscio Archi-Episcopo Ordines Colonienſes, prima vice in Sabbathum proximum post Christi Natalitia A. 1582. et altera die 28. Ian. A. 1583. iisdemque statum praesentem verbis, yti facile credes, ad inuidiam Gebhardo creandam compositis, exposuerat *t*). Catholici numero Gebhardum Eiusque Religioni addictiores *u*) longe superabant, hinc facile in eam sententiam itum est, suscepit nouitatem et Gebhardi propositum pactis et conuentis Dioeceseos consentanea non esse, eumque ob mutata sacra et contracta sponsalia iure praeſulatus excidisse; Legatis uero Principum nihil omnino amplius Responsi datum, sed Friderico potius Chori Episcopo iniunctum, ut conducto milite Dioecesin iterum occupare et contra vltiores iniurias tueri studeret.

p) v. Beylagen des Ausschr. Gebb. n. XI. XIII. XXXIII.
Thuanus l. c. p. 488. seq. *q*) v. Handlung der Kays-
serl. Abgesandten mit dem Capitel in den Beylagen
D des

des Ausschreib. Casim. n. VII. p. 41. seqq. und Kaiserl. Majest. eigenes Schreiben an Frid. Chor-Episc. ibid. p. 41. cf. Kheuenhüller in Annal. Ferdinand. Tom. I. p. 248. T. II. p. 289. Isselt L. II. p. 151. r) v. Thuanus L. LXXVIII. p. 438. Lundorp. l. c. p. 521. Isselt L. I. p. 87. s) extant literae d. 20. Ian. 1583. scriptae ap. Isselt L. II. p. 118. t) Thuanus l. c. p. 489. Lundorp. l. c. p. 521. Surius l. c. p. 1074. Isselt L. I. cf. Bey, lagen zum Ausschr. Gebh. p. 39. imprimis p. 52. u) imprimis Henricus, Lauenburgicus Dux et Archi-Episcopus Bremensis, qui et ipse locum in Capitulo Colon. habebat, et Hermannus Adolphus, Solmensis, ac Iohannes Winnebergicus, itemque Thomas Crichingensis. v. Surius l. c. Isselt L. II. p. 128. x) Lundorp. l. c. Isselt L. II. p. 145. 155.

§. XIV.

Aduersarii Hic etiam Fridericus, Dux Saxo-Lauenburgicus,
potiores Chori Episcopus et Thesaurarius Ecclesiae Metropolita-
Gebhardi. nae Coloniensis, omnium aduersariorum Gebhardi fuit
 Antesignanus, omnibusque modis conatibus Eiusdem
 obuiam ire alloborans, ex auctoritate Capituli inter-
 cepit vectigalia, nauigiumque frumentarium, Bonnam
 subuehendum, recuperavit Caesaris insulam et Brue-
 lam, ac ubique subditos in fide atque obsequio reti-
 nuit y). Et certe nisi hic Princeps surrexisset et in tem-
 pore se opposuisset moliminibus Gebhardi, Collegisque
 suis animum addidisset, atque se Ducem Belli, in Expe-
 ditionibus bellicis contra eundem instruendis, praebuif-
 set, clamatum fuisset de salute Capituli. Dehorta-
 batur quidem illum ab hoc obluctandi consilio impetu-
 que

que Augustus, Septemuir Saxo ^{z)}, Caesar vero contra codicillo non solum testabatur quam grata sibi sic et quam utilis Dioecesi Coloniensi Friderici fortitudo et constantia, verum illum incitabat ad ulteriores ausus pro Religione Catholica strenue propugnanda, et ipsi precabatur laetos progressus ^{a)}. Friderico Chori Episcopo se pari animo et Constantia adiunxerat Antonius, Comes a Schauenburg, Decanus Ecclesiae Metropolitanae, qui tantum consiliis, quantum Fridericus armis praestabat ^{b)}. His itaque potissimum obluctantibus factum, ut Gebhardi destinationes interuerterentur, et, accendentibus subsidiis Hispanicis, viribus Capituli recollectis ille longe impar esset.

^{a)} Isselt 7. II. p. 106. ^{z)} literae scriptae d. 22. Ian. 1583.
leguntur ap. Isselt. l. c. p. 130. et in Beylegen zum Aus-
schreiber. Gebh. n. 7. p. 63. ^{a)} v. Epistola rmp. d. d. 16. Febr.
1583. ap. Isselt l. c. p. 186. et in Beylegen des Aus-
schreibens Casim. n. 8. p. 51. ^{b)} Isselt L. II. p. 128. 149.

§. XV.

Inter haec Papa Rom. Gregorius XIII. de rebus *Gebhar-*
dus ex-
istis certior factus, primo quidem, ut supra obseruauim-
us, per literas fatis amicas et Oratores suos c) *Gebhar-*
dum a nouitate ista periculosa dehortatus est; sed cum
frustra hoc a se factum et Gebhardum in proposito ob-
firmatum ex literis eius responsoriis cerneret, atque,
ut auctoritatem suam interponeret, a Collegio Colo-
nensi d) ac Caesare ipso rogaretur, solennem Legatio-
nem Coloniam mittere, et rei cognitionem, ut prae se
ferebat, instituere statuit; reuera autem per istam Lega-

comuni-
catur a
Papa.

tionem Gebhardum dignitate Ecclesiastica priuare et Capitulo alium eligendi potestatem facere voluit. e) Alegatus ergo ab ipso est Andreas Austrius, Cardinalis, cum Francisco Vercellensi Episcopo, et aliis Comitibus. f) Jamque Spiram peruererat, cum Ioh. Casimirus, Com. Pal. Rheni, saluum Conductum ipsi denegauit, viasque ad ipsum cohendum obsedit g): retro ergo vertitur Cardinalis, re infecta, ast Episcopus Vercellen sis per multos ambages Coloniam tandem venit, vbi Capitulum adversus Gebhardum magis concitauit. Ipse vero Papa minime cunctandum in re tanti momenti, et a qua rei Catholicae per Germaniam non spernendum detrimentum metuebatur, ratus, Gebhardum ipsis Calend. April. Anno 1583. fulmine papali ferit, eumque solennissime excommunicatum declarat h), cum supra nominatis Canonicis, ipsi adhaerentibus. Id quod statim post allatum Excommunicationis Exemplar Coloniae quoque per Vercellensem Episcopum executioni datum, et Gebhardus cum asseclis haeretici ac priuati declarati, eorumque imagines a pueris per urbem tractae i), in Rhenum prouolutae, ipsiusque baculi (qui more solito in summo templo secundum numerum annorum, quos praefuit Praeful, suspenduntur) die 26 April, vnico saltē relicto, remoti, et Gebhardi insignia passim in vrbe abolita sunt.

c) v. Thuanus l. c. p. 492. admonitio prima Papae extat ap. Ifselt L. I. p. 76. d) v. der Kaiserl. Abgesandten Bedencken, an das Capitel in den Beihagen zum Ausschreib. Casim. n. VII. p. 43. seqq. e) v. Chytraeus in Saxonia ad a. 1583. p. 727. f) v. Chytraeus l. c. Thuanus l. c. Lun-

c. Lundorp. l. c. p. 522. g) v. Casim. Ausschreiben p. 95. und in Beylegen n. XI. XII. XIII. XIV. XV.
h) v. Sententia Papae ap. Isselt L. II. p. 227. et cum refutatione Waramundi in peculiari Tr. Lundorp. l. c. p. 1078. Thuanus l. c. p. 492. i) v. Lundorp. l. c. et litterae Palatini ad Caes. in Beylegen zum Ausschreiben Casim. n. VI. p. 38. Isselt L. II. p. 254.

§. XVI.

Hoc facto autem Septemuiri ac Principes Protestantes in Imperio maxime commoti, apud Caesarem destantium inaudita hactenus Pontificis audacia k) conqueruntur, quod scilicet membrum Imperii primarium, insciis et Imperatore et Septemviris, abscissum declarauerit, cum nulla ante rei cognitio coram Iudice competente, Imperatore scilicet et Imperio, praecesserit: orant quoque ut auctoritatem suam interponat Imperator, eumque restituat, ac noui Archi-Episcopi electionem prohibeat. Quod si vero preces illae locum non inuenient, procul dubio funestissimum in Germania bellum excitatum iri dicunt, quia Gebhardo, in tali causa auxilia petenti, sine flagitio ipsi deesse non possint. Ad haec uero Caesar respondit: se antea iam officio suo abunde satisfecisse, Gebhardum vero per male facta sua, et in illis pertinaciam, haec sibi ipsi attraxisse mala; nihilominus se admodum cupere, ut amice res componatur: verum obstare, quod Gebhardus a Pontifice dignitate Ecclesiastica fuerit exutus, et ita omnia eius acta irrita futura esse. Excusat quoque Pontificis sententiam in Gebhardum latam, quasi ea non septemuiram sed Ecclesiasticam saltem dignitatem spectaret, cu-
D 3 ius

ius cognitio omnino ad Pontificem pertineret. Interim tamen hac de re Colloquium cum Septemuiris habendum denuo (antea namque id factum iam erat, sed sine effectu,) promittit *l*); ad cetera vero nihil respondeat. Utque promissis suis stare videretur Caesar, trium Electorum, Moguntinensis sc., Tteuirensis et Palatini Conuentum Bingae habendum indixit, ut inter Gebhardum atque Capitulum compositionem quandam, si possent, tentarent. Sed ubi Legati Palatini die praefixo comparuerunt, omniaque ad Colloquium adornauerunt, Moguntini mandata recipere recusant *m*), praetendentes, nulla compositione opus esse, quia Gebhardus a Pontifice iam dignitatibus priuatus Capituloque dies indictus sit, intra quem alium eligere debeat; ideoque nec Imperatori, nec sibi licere, contra voluntatem Pontificis quicquam in hac causa agere. Et si dicendum, quod res est, reuera Caesar causae cognitionem tam diu distulit, donec Excommunicatio Papalis aduenit, atque ipsius Legati Collegium magis obfimarunt. *n*) Ita vero delusi Legati Palatini, re infecta domum rediere.

- k) *v. Instructio Legatis ad Caes. data in Beylegen des Aussch.*
Casim. n. I. III. et ap. Isselt. L. II. p. 167. Thuanus l. c. p. 493.
Ausschr. Casim. p. 416. seqq. l) v. Caesaris Resp. Legatis data in Beylegen zum Ausschr. Casim. n. II. et ap. Isselt. L. II. p. 239. add. Thuanus l. c. et Lundorp. p. 526. m) v. literas Elect. Pal. ad Caes. in Beylegen zum Ausschr. Casim. p. 37. n) v. Ausschreiben Casim. p. 21. und Kaiserl. Gesandten Bedenken an das Capitel zu Edlln in Beylegen n. VII. p. 41. seqq.

§. XVII.

XVII.

Intera dum haec aguntur, Gebhardus cum Agneta *Gebhardi*
sua, expilatis prius Dioeceseos Brulensibus thesauris; sa- *secessus in*
crisque Scriniis Bonnensibus o) d: 4. Febr, 1583., Bonna *Wespha-*
Dillenbergam ad Iohannem Nassouium, *Aurasionensis* *liam et*
fratrem concessit, cura Bonnae fratri Carolo commissa, *Electio*
noui Prae-
p), et paullo post in Westphaliā pergit, vbi Conuen- *sis Colo-*
tum Ordinum Arensbergensem die 11. Martii celebrat q), nienf.
publicataque Apologia r) omnia sibi a Capitulo obiecta
crimina admodum speciose diluere conatur: Et quam-
uis multos sibi fauentes ibidem inuenerit, parum tamen
fructus exinde cepit. Non deerant quoque, qui auxilia-
ribus quibusdam copiis ipsum iuuarent, imprimis Ioh.
Casimirus s) Com. Pal. Rheni, sed quum potentiorum
auxilia, quae sperabanur, deficerent t), cetera omnia
haud sufficientia videbantur, praesertim quia vires Ca-
pituli non parum crecebant per Electionem noui Ar-
chi-Episcopi, qui non modo re ipsa operam suam pree-
stabat, sed etiam multos a Gebhardi partibus abstrahe-
bat. Indicta fuerat haec Electio, vrgentibus Vercellen-
si imprimis Episcopo et Ernesto, Leodiensi, qui ipse
praesens erat, ad diem XXIII Maji A. 1583 v) in quo
vnanimi fere consensu Ernestus ille, D. Boioariae Al-
berti filius, iam Episcopus Frisingensis, Hildesheimen-
sis ac Leodiensis, qui An. 1579 in petitione Pontifica-
tus Coloniensis Gebhardi fuerat aemulus, Pontifice, Im-
peratore, Parmensi x) et aliis hanc suffragationem pro Er-
nesto procurantibus, Archi-Episcopus creatus est, fru-
stra renitente, et quoquis modo id impedire cupiente y)
Gebhardo et aliis. Causa vero cur neglectis omnibus
aliis

aliis et praecipue Friderico Lauenbergico, hunc in primis elegerunt, erat, quod hoc rerum statu opus habebant Principe opibus, et dote amplissimorum sacerdotiorum, et Cognitionibus praepotente. z)

- o) v. Isselt. L. I. p. 71. L. II. p. 159. p) Isselt L. II. p. 162. Chytraeus l. c. p. 726. Thuanus l. c. p. 490. Lundorp. l. c. p. 251. q) Thuanus l. c. p. 491. Surius l. c. p. 1077. Lundorp. l. c. r) prostat illa sub titulo Ausschreiben und gründlich-wahrhaftiger Bericht unser Gebhards &c. warum wir uns in Kriegs-Rüstung und Ehlichen Stand begeben d. d. Arnsberg d. 10. Maii 1583. typis impressa abque mentione loci in 4to. Summa Eiusdem vid. ap. Isselt. L. II. p. 91. s) ad quod excusandum Edictum illud saepius cit. publicauit, quod impressum typis Neostadii ad Hardam Anno 1583. in 4to. t) futurum hoc esse praedicebant Legati Caes. in der Handlung mit dem Capitel in den Beylegen des Ausschr. Casim. u. VII. p. 48. v) Thuanus l. c. p. 493. Isselt. L. III. p. 378. seq. x) Lundorp. l. c. p. 527. y) v. Surius l. c. p. 1080. z) Thuanus l. c.

Gebhardi
res incli-
natae.

§. XVIII.

Varia dubiaque fortuna in hoc quasi interregno bellum utrinque gestum erat a) sed post Ernesti electionem res Gebhardi paullatim imminui coepere, discedente etiam e Belgio Francisco Alenconio Duce, in quem Truchsessius non leuem spem reposuerat. Ipse quidem Elector Palatinus, Ludouicus, et frater ipsius Ioh. Casimirus per literas acerbatis plenas b) apud Caesarem de iniquitate harum rerum conqueruntur, sed nihil plane per easdem proficiunt. Quamuis etiam Ioh. Casimirus nouum cogeret exercitum c), quo Gebhardum iuuare tentabat, tamen interea Bonna, validissimum in illo

illo tractu oppidum, a militibus, ob defectum stipendi rebellantibus, Ernesto proditur *a*), sicque vires Gebhardi haud parum debilitantur, nihil enim, praeter nonnulla Westphaliae oppida, ipsi restabat. Accedebat quoque, quod per mortem Ludouici Electoris Pal. *e*) Casimirus discedendi occasionem caute arripiebat, iam antea Caesaris seuerioribus rescriptis perterritus, quo discessu Gebhardiana res plane omni nudata est praesidio. Inter ipsos tamen hos tumultus denuo conuentus Septemvirorum Moguntiam indictus est, tentandae inter duos Colonienses Praesules compositionis causa; mox vero communi consensu Francofurtum ad Moenum translatus, in quo ad diem 13. Septembr. conuenere Moguntini, Treuirensis, Palatini, Saxonis, et Brandenburgici Legati. Verum etsi summo studio a Treuirensi praesertim, Saxone, ac Brandenburgico allaboratum fuerit, ut media via, qua utrique parti satisficeret, sc. ut Gebhardus depositis armis Ernesto dignitatem cederet, et pensionem, ut vocant, honestam, qua sc, suosque aleret, ex vectigalibus Dioeceseos annumque ab eo acciperet, eligeretur, neutra tamen pars consentire voluit; adeoque et hic labor frustraneus fuit, et causa Truchsessiana inferior. *f*)

a) cuius circumstantias v. ap. Isselt. L. II. Thuan. ad h. a. Lundorp. ad b. a. *E*c. *b*) quas v. in den Beihagen Edicti Casim. n. VI. XI. XIII. XIV. XV. add. Thuanus L. XXVIII. p. 493 seq. et L. XXIX. in init. Isselt L. II. p. 292. *c*) Lundorp. ad a. 1583. p. 527. *d*) Isselt L. IV. p. 437. Thuanus L. LXXIX. p. 504. seqq. Lundorp. L. XXIV. p. 554. *e*) Thuanus l. c. p. 498. Lundorp. L. XXIII. p. 528. Surius l. c. p. 1096. *f*) Thuanus l. c. p. 493. seq. Lundorp. l. c. Surius l. c. p. 1100. seqq. Isselt. L. III. p. 152. 368-384.

§. XIX.

penitusque prostratae. Gebhardus vero in Westphalia Reformationem, compulsis etiam ad Matrimonia sacerdotibus, frustra meditatus *g*), tandem A. 1544 inde quoque pellitur, ac, Gebhardianis vndique dilabentibus, nullo fere negotio Westphalia *b*) ab Ernesto occupatur: ipse quoque postea in Collegium Septemuirorum adscitus, Gebhardo omnem spem retinendi Archi-Episcopalem dignitatem adimit. Is vero cum Agnete sua primum Delfos ad Erasmonensem profugit *b*), qui Hagae aliquandiu Exulem aluit, causam uero Eius deseruit, nec armis tueri unquam voluit. Postea in Angliam transiit *i*), auxilia pro recuperando Archi-Episcopatu ab Elisabetha Reginna exoraturus, et hospitio Essexii Comitis ibi usus est: sed apud Reginam offensio orta est ex Zelotypia, quae miserum infectis rebus discedere iussit. Redux ergo Argentinam concessit, ubi antea iam magna contiouersia *k*) in Capitulo inter Catholicos ac Protestantes Canonicos, illos praecipue, qui a partibus Gebhardi Coloniae steterant, Solmensem scilicet, Winnebergicum, Wittigsteinum etc. orta erat, quia Sodales Capituli neque hos ipsos, neque Gebhardum, ut Decanum, propter Excommunicationem Papalem admittere volebant. Diu ergo et acriter pugnatum utrinque est, donec Capitulum in duas partes scissum, et Protestantibus Gebhardus, ut videtur, tanquam Decanus praefuit adhuc 26. annos, donec *l*) tandem A. 1601. die 21 Maii hora meridiana VIII--IX, podagrae, calculi, colicae doloribus confectus, diem supremum improlis obiit, Agnete vidua relicta, et solennissime sepultus est *m*), cum vi-

xii.

+88-8 44(1,1)

xisset annos LIII. Menses VI. dies X. n) Testatur de eo
D. Io. Pappus, Theologus Argentinensis, qui mortuum
pro concione laudauit, eum dum Argentinae versaretur,
non alienum fuisse a Lutherana Confessione. Adfuit
quoque morienti Minister Ecclesiae Argentoratensis,
eumque solatio in extrema lucta erexit. o)

g) v. Thuanus *L. LXXIX.* p. 505. b) v. Thuanus *l. c.* p. 506.
Lundorp. *L. XXIV.* in init. i) v. Leti *in vita Elisabethae*
p. 372. k) Lundorp. *l. c.* p. 577. seqq. Surius *l. c.* p. 1009.
l) v. Pappi Leichen-Pr. p. 27. Parent. p. 40. m) v. Progr.
Rect. Arg. *ibid.* p. 31. n) Monumentum Eius sepulchrale *ibid.*
p. 51. o) in praef. der Leichen-Predigt a. 3. inquit. Dies
weil er aber gleichwohl den allhiesigen Kirchen-Dienst, un-
angesehen ihme desselben Bewandtniß nicht unbewußt ges-
wesen, dennoch wohl leiden mögen, sonderlich bey den letz-
ten Jahren, und auch von andern unsere Argumenta und
Gründe bisweilen angehört, auch etlichmal vor seinem
tödlichen Abschied sich vernehmen lassen, er verhoffe sich
gegen uns, den allhiesigen Kirchen-Dienern, mit Gelegen-
heit also zu erklären, daß wir damit zufrieden seyn sollen.
Also haben wir, nach Art und Eigenschaft wahrer brü-
derlicher Liebe, billich das Beste verhofft, und nicht als-
lein in den Sterbens-Nöthen uns sein Christlich angenom-
men, sondern auch in die Leichen-Predigt und derselben
Publication eingewilligt.

§. XX.

Talem ergo exitum habuit negotium istud sane mo- *Epicrisis.*
mentosum, in quo quidem multa ita sunt comparata,
ut promouendae Religioni Protestantium multum inser-
uire potuisse videantur: neque tamen consilia ista hu-
mana aliquid profecerunt, non sine singulari Dei iudicio,
qui originem non adeo puram, siquidem in impuro amo-
re quaerendam, sua gratia ac adiutorio dignari noluit.

Ea namque Dei nostri sanctitas est, vt nonnisi sanctos homines ad exequenda tantae molis opera adhibeat, neglecto omni ceterorum conatu. Immo in ipsa doctrina, quam introducere voluit, multum impuritatis haesisse certum est; illam ergo, pariter vt Wiclefi, ac aliorum Testium veritatis, qui erroribus contaminati adhuc erant, eo auxilio non adiuuit, quale quidem in saniori doctrina Lutheri deprehenditur. In iuste praeterea imprudenterque Gebhardum omnia egisse, confidenter asserimus. Contrarium erat Iuri in Pace Relig. stabilito, quod transire a Catholica ad Reformatam Religionem, neque tamen deferere vellet Archi-Episcopalem dignitatem. Aduersabatur idem factum pactis Dioecesanis triplicibus, quibus Electio Archi-Episcopi Coloniensis non est simplex et pura, sed certis conditionibus adstricta. Contra prudentiam quoque erat, quod res minime sociabiles, Catholicum nempe Sacerdotium et matrimonium, item dignitatem Archi-Episcopalem ac Religionem Reformatam affectaret, notissimae enim sunt controvrsiae in Ecclesia Reformata de Episcopalis ordinis vel diuina vel humana institutione. 2) Imprudens non sapiebat ex Antecessoris Hermanni, Wiedensis, exemplo, cui Reformandi negotium parum successerat. 3) Imprudenter se addixerat Reformatis, quorum partes eo tempore longe inferiores erant in Imperio, et minime pace Relig. fruebantur; nam paulo ante in Comitiis Augustanis 1566 Friderico, Comiti Pal. Rheni et Electori Controvrsia mota fuerat ob Caluinianae doctrinae confessionem, et Maximilianus II. Caesar ei seuere admodum grauiterque iniunxerat, vt Religionem suam ab Aug. Conf. diuersam aut mutaret, aut septemuiratus potius dignitate cederet. p) Quos successus

sus ergo sibi promittere poterat Gebhardus eadem doctrina, Legibus Imperii contraria, imbutus? Hinc etiam ex illius odio non tam serio patrocinabatur Gebhardo Augustus Elect. suasu, vt videtur, Theologorum, qui Calvinismum odio plane internecino prosequabantur. 4) Non suadebat prudentia nimio impetu omnia agere, direptionibus, spoliis, sacrilegiisque odium omnium in se concitare, ac sacerdotes ad Connubia adigere. 5) Potuisset evitare conuitia vulgi, quod ob feminae vel concubinatum vel Matrimonium potius, quam ob veritatis cognitionem, fidem mutasset. Denique 6) prudentiae fuisset respicere aemulos, illisque praeripere occasionem obtrectandi et nocendi. Hoc vero valde dolendum erat, quod hisce turbis Coloniensibus ansa dabatur Pontifici Gregorio XIII. se immiscendi negotiis Imperii, et ad suum tribunal rapere causam, cuius diiudicatio imprimis competebat Imperio Germanico 7), Caeſare ad ausus Pontificis conniuente, vt odium Exauctorationis potius in Pontificem, quam in se a Protestantibus deuolueretur. Vrgent quidem pro excusatione Pontificis, causam Gebhardi fuisse mere Ecclesiasticam, hinc eius sententiam ad solum Pontificem pertinuisse. Quoniam vero Gebhardus Archi-Episcopatus priuatus, priuabatur etiam Electoratu et seculari in Dioecesi Coloniensi potestate, propter connexionem vtriusque vna sententia Pontificis Gebhardus remouebatur quoque ab vtraque dignitate, quod Germaniae erat iniuriosum. Haec vero scripsimus non ex nouatentis ingenii pruritu, aut spiritus contradictorii impetu, sed quae nos de Gebhardi vesanis actis statuimus, iam ante nos pronunciarunt multi graues viri, inter quos imprimis PFANNERVS 8), et BAYLIUS. 9)

E 3

9) v.

- a) v. Pareus in *Hist. Bau. Palatina L. VI. Sect. 2. p. 265.*
 q) quidam eruditus sub nomine LEONHARDI WARMUNDI grauem scripsit admonitionem in *Anathematismum*, quo Gregorius XIII. P. R. Gebhardum damnauit *Lugd. Bat. 1583. 4.* r) in *Hist. Pacis Westph. p. 10.*
 s) v. Eius Reponse aux Quaest. d'un Provincial c. 60. p. 535.

§. XXI.

Quod ceterum superius in §. 4. p. 8. de famoso istius temporis necromantico, Hieronymo Scoto, eiusque adulterio cum Anna Coburgica praestigiis suis procurato asseruimus, hoc ipsis circumstantiis enarratur in sententia de hoc criminе Ehrenburgi d. 12. Octobr. 1593 publicata a)
 ut adeo eo minus sit de veritate huius rei dubitandum.

a) ex *Miscell.* Hortlederianis hanc inseruit Ludolphus Tr. de *Inre feminarum Illustr. Append. I. lit. C. p. 13.* ubi inter alia haec occurunt: d. 19. Nou. 1593 hat gedachte Herrn Joh. Casimirs verstrickte Gemahlin bekannt, daß sie das Jahr zuvor, nemlich Anno 1592. von Hieron. Scoto dem Schwarz-Künstler, als derselbe zu Coburg am Hof gewesen, zu ihm in sein Zimmer zu kommen erbettet worden. Da nun das geschehen, hat er ihre Hand genommen, dieselbe auf ein Creuz von Papier geschnitten, mit etlichen *Characteribus* bezeichnet, darunter ein eiserner Drat gelegen, darüber etliche Worte gesprochen, so sie nicht verstanden, außer daß er die Heilige Dreyfaltigkeit genannt; darauf sich der Drat geregt, und um ihre Finger geschlungen; wornach er sie endlich dahin gebracht, daß sie mit ihm die Ehe gebrochen, ja auch lezlich zugesagt, wann der Winter käme, sich mit ihm hinweg und in Welschland zu begeben.

Finem huic tractationi faciat monumentum Gebhardianum, in Cathedrali Templo Argentinensi reperiendum, facile tamen ab illis, in quorum manu Templum istud nunc est, ex liuore edaci, a quo ne Marmor quidem tutum, corrumpendum, hac charta autem ab interitu forte vindicandum.

MEMO-

MEMORIAE SACRVM.
GEBHARDVS
EX ANTIQVA TRVCCESSIORVM,
SACRI ROM. IMP. DAPIFERORVM, BA-
RONVM VVALDBVRGICORVM, &c.

PROSAPIA

OB

INGENII ACRIMONIAM,
IVDICII PERSPICACIAM,
SAPIENTIÆ LAVDEM,
FAMILIÆ SPLENDOREM,

AD SVMMOS HONORES PERVENIT:

ECCLESIARVM,

AVGVSTANÆ VINDELICORVM, PRÆPOSITVS,
ARGENTORATENSIS, DECANVS,
COLONIENSIS, ARCHIPRÆSVL ET SEPTEMVIR
RITE DESIGNATVS:

IMPERATOREM, ELECTORES, PRINCIPES,

IN SVI ADMIRATIONEM ALLEXIT;

SED;

RELIGIONIS VERITATEM, SVMMÆ DIGNITATI:
CONIVGII SANCTIMONIAM, IMPVRO COELIBATVI

ANTEFERENDAM RATVS,

HOSTIVM TVRBIS ÆQVA MENTE CESSIT:

NON ANIMI, SED CORPORIS VIRIBVS FRACTVS,

PODAGRÆ, CALCULI, COLICÆ DOLORIBVS CONFECTVS,

ANIMAM DEO, CORPVSHVMO, FAMAM BONIS

VIRIS COMMENDANS PLACIDE EXPIRAVIT.

ANNO M. D C I. FEST. ADSCENS. H. VESP. IX.

VIXIT ANNOS LIII. M. VI. D. X.

DOCTISSIMO CANDIDATO DIETERICO S. P. D. PRAESES

Inclytum variisque meritis conspicuum est in Republica literaria DIETERICORVM nomen. Nam non sine honoris significatione commemoratur par nobile Fratrum Theologorum, CONRADVS et IOHANNES. Conradi, pro cui rui, Giesenensis olim Professoris, et demum Ulmensis Ecclesiae Antistitis, Institutiones Catecheticae et Analysis Logica Euangeliorum Dominicalium et Festiualium micant inter omnes, veluti luna inter minora sidera Iohannis fratris, et Superintendentis Giesenensis, Acta Colloquii Marpurgensis sunt sincera ac genuina. Filii huius IO. CONRADI, Professoris Marpurgensis pariter ac Giesenensis, antiquitates Biblicae et Romanae breuiaria, item Historica et Geographica palmam praeripiunt multis. Et quem latent decora Heluici Dieterici, Archiatri Hassiaci, Brandenburgici et Danici, et THEODORI DIETERICI, Iure Consulti, Consiliarii Hassiaci, et paullo ante mortem Praefidis Halensis? Tot igitur propositis nominibus gloriae plenis, non admonendus fuisti probrofa ista increpatione: AVT NOMEN MVT A, AVT MORES, quia potius Maiorum tuorum claritudine incitatus idem, laudum iter praelaro animi impetu coepisti vltro ingredi, omnique studio annis es, vt hoc sine casu et prolapsione conficeres. Seruet tibi Deus hanc mentem, ac fortunet porro egregios tuos conatus, vt feliciter absoluas, quae tibi restant, optatamque attingas metam, praetniis omnibus mactatus, quae pium ac industrium Musarum cultorem manere solent. Valc. Scripsi raptim d. 14. Junii Anno 1723

H. Gern. med.

